

Mi a célja a nemzeti szuverenitásnak?

A globalizált neoliberális rendszer: a Brexit és az Európai Unió széthullása

A nemzeti szuverenitás védelme – miként bírálata is – súlyos félreértésekre adhat okot, ha elválasztjuk annak a stratégiának az osztálytartalmától, amelybe illeszkedik. A kapitalista társadalmak vezető tömbje a szuverenitást mindig eszköznek tekinti saját érdekei érvényesítésének szolgálatában, amelyek a munka tőkés kizsákmányolásában, s egyszerűsmond nemzetközi pozíciói megszilárdításában rejlenek.

Manapság, a globálissá vált neoliberális rendszerben (amit Bruno Ogent találó fogalmát átvéve, *ordo-liberális* rendszernek hívok), ahol az imperialista triász (az USA, Európa és Japán) finanszírozott monopóliumai uralkodnak, a politikai hatalom számára, amely arra hivatott, hogy a szóbanforgó monopóliumok kizárólagos érdekeinek szolgálatában álló rendszert igazgassa, a nemzeti szuverenitás olyan instrumentum, amely lehetővé teszi „versenyképességük” javítását a világrendszeren belül. Az állam gazdasági és szociális eszközei (a munka alávetése a munkáltatók igényeinek, a munkanélküliség és a prekariátus szervezete, a munka világának szegmentációja), illetve a politikai indítékú beavatkozások (beleértve a katonai intervenciókat is) együtt járnak és összefonódnak egy kizárólagos cél követésével: maximalizálni a „nemzeti” monopóliumaik által megszerezhető jövedelem nagyságát.

Az ordo-liberális diskurzus azt állítja, hogy olyan rendet hoz létre, amely kizárólag a piacon alapul, aminek mechanizmusai állítólag önszabályozók, és megteremtik a társadalmi optimumot (ami természetesen nem igaz) – abban az esetben, ha a verseny szabad és átlátható (amilyen a valóságban sohasem, s amilyen nem is lehet a monopóliumok korában). E diskurzus azt állítja továbbá, hogy az államnak semmilyen egyéb szerepe nincs, mint szavatolni a verseny működését (ami ellentmond a tényeknek: ez ugyanis számára ked-

vező, aktív állami beavatkozására tart igényt; az ordo-liberalizmus valójában állami politikát jelent). E beszédmód – ami a „liberális vírus” ideológiai kifejeződése – nem engedi meg, hogy megértsük a rendszer valóságos működését, nevezetesen azokat a funkciókat, amelyeket benne az állam és a nemzeti szuverenitás betölt. Az Egyesült Államok példát nyújt a szuverenitás eme „burzsoá” – azaz napjainkban a finanszírozott monopolizáció érdekeit szolgáló – jelentésének határozott és folytatódó érvényesítésére. A „nemzeti jog” biztosítja az USA számára az újra és újra megerősített szupremáciát a „nemzetközi jog” felett. Hasonló volt a helyzet az európai imperialista államokban a XIX. és a XX. században.

De vajon változott-e a helyzet az Európai Unió megalakításával? Az európai diskurzus mindenestre ennek alapján állítja és legitimálja a nemzeti szuverenitásoknak az „európai jog” alá rendelését, ami a brüsszeli szervek és az Európai Központi Bank (EKB) döntéseinek keresztül megy végbe, a Maastrichti és a Lisszaboni Szerződések alapján. Az ordo-liberalizmus szupranacionális követelményei magát a választók választási szabadságát is korlátozzák. Ahogy Merkel asszony mondja: „a választásoknak összeegyeztethetőknek kell lenniük a piac követelményeivel”, különben elveszítik legitimitásukat. Mégis – e diskurzussal szöges ellentétben –, Németország politikai gyakorlatával ténylegesen érvényesíti nemzeti szuverenitását, és azon van, hogy európai partnereit rákényszerítse e szuverenitás szempontjainak tiszteletben tartására. Németország, hegemoniája megteremtése érdekében, saját hasznát szem előtt tartva alakította át az európai ordo-liberalizmust, különösen az euróövezetben. Ami Nagy-Britanniát illeti, azzal, hogy a Brexit mellett döntött, maga is kifejezésre juttatta egyértelmű választását aziránt, hogy a nemzeti szuverenitás gyakorlásából fakadó előnyöket a maga javára fordítsa.

Érthető ezért, hogy a „nacionalista diskurzus” és az ily módon felfogott nemzeti szuverenitás (a burzsoá-kapitalista szuverenitás) korlátlan felmagasztalását, ami nem veszi tekintetbe azoknak az érdekeknek az osztálytartalmát, amelyek szolgálatában áll, mindig fenntartásokkal illették a tág értelemben vett baloldali áramlatok, vagyis mindazok, amelyek a dolgozó osztályok érdekeinek védelmét tartották szem előtt. Nem lenne helyes azonban a nemzeti szuverenitás védelmezését egyedül a „burzsoá nacionalizmusra” redukálni. A védelem éppúgy szükségesnek bizonyul más, az uralkodó kapitalista bloktól eltérő társadalmi érdekek szolgálatában is. Ebben az esetben szoros összefüggést mutat a kapitalizmusból való kilépés stratégiáinak kibon-

takoztatásával és a szocializmus felé vezető hosszú út föl vállalásával; megkerülhetetlen feltétele az ilyen irányú haladásnak. Ennek az az oka, hogy a globális (és európai) ordo-liberalizmus megkérdőjelezése csakis országonként, fokról fokra elérhető, egyenlőtlen előrelépések eredménye lehet. A világrendszer (és az európai alrendszer) soha nem alakították át „fölülről”, a nemzetközi (vagy európai) „közösség” kollektív döntéseivel. E rendszerek evolúciója mindig olyan változások következménye volt, amelyek az őket alkotó államok keretei között és ezek erőviszonyainak fejlődése függvényében mentek végbe. A „nemzet”-állam által meghatározott keretek jelentik ama döntő jelentőségű harcok kereteit, amelyek a világot átalakítják.

A természeténél fogva polarizált világrendszer periferiáján élő népek rengeteg tapasztalatot szereztek erről a pozitív – vagyis antiimperialista és potenciálisan antikapitalista – nacionalizmusról (amely a rájuk oktrojált világrendszer elutasítását fejezi ki). Hangsúlyozom: csupán potenciálisan, hiszen ez a fajta nacionalizmus illúziók hordozója is lehet valamiféle nemzeti kapitalizmus megteremthetőségével kapcsolatban, amely képes „utolérni” az uralkodó centrumállamok viszonyait. A periféria népeinek nacionalizmusa csakis abban az esetben haladó jellegű, ha antiimperialista, vagyis amennyiben szakít a globalizált ordo-liberalizmussal. Ezzel szemben az olyan (látszólagos) nacionalizmus, amely a globális ordo-liberalizmusba illeszkedik, s ilyenformán nem kérdőjelezi meg az adott nemzet rendszeren belüli, alárendelt pozícióját, a helyi uralkodó osztályok eszközévé válik, amelyek részt vesznek népeik és náluk gyengébb periférikus partnereik kizsákmányolásában, amelyekkel szemben mint „szubimperialisták” viselkednek.

Manapság, Északon és Délén egyaránt, bátor (vagy akár korlátozott) kezdeményezésekre van szükség – s ilyenek világszerte lehetségesek is – az ordo-liberalizmusból való kilépéshez. A kapitalizmus válsága kedvező terepet teremt forradalmi helyzetek megéréséhez. Ezt az objektív, szükséges és lehetséges követelményt egyetlen rövid mondatban így fejezem ki: „kijutni a kapitalizmus válságából, vagy kijutni a válságban lévő kapitalizmusból?” (Ez egyik legutóbbi könyvem címe.) A válságból való kijutás nem a mi problémánk, hanem a kapitalista vezetőké. Hogy sikerül-e nekik, vagy sem (s véleményem szerint, nem azon az úton járnak, ami ezt lehetővé tenné), nem ránk tartozik. Mit nyerhetnénk azzal, ha segítünk ellenfeleinknek abban, hogy életet leheljenek a hanyatló ordo-liberalizmusba? A válság ugyanakkor határozott – vagy legalábbis merész – lépések megtevé-

lére kínál esélyt, föltéve, ha az ellenerők mozgalmi olyan stratégiát fogadnak el, amelyek ezt célul tűzik ki. Ebben az esetben alapvetően fontos a nemzeti szuverenitás megerősítése, hogy ezek az országoként szükségképpen egyenlőtlen – az ordo-liberalizmus logikájával azonban mindig szembemenő – lépések végbemehessenek. A szuverén nemzeti – népi, társadalmi és demokratikus – terv, amit ebben az írásban javaslok, e szellemben fogant. A szuverenitás itt kifejtésre kerülő felfogása nem azonos annak burzsoá-kapitalista koncepciójával – különbözik attól, s ezért népi szuverenitásnak kell nevezni.

A kétféle ellentétes felfogás összeecsúsztatása, s emiatt bármely „nacionalizmus” azonnali, mindenféle pontosítás nélküli elvetése, ellehetetleníti az ordo-liberalizmusból való kilépést. Sajnos, a mai politikai harcokat folytató baloldal Európában – és másutt is – gyakran válik foglyává ennek a fogalomzavarnak.

A nemzeti szuverenitás védelme nem egyenlő avval, hogy egyszerűen egy „másfajta, multipoláris globalizációt” szeretnénk (szemben a globalizáció jelenlegi modelljével), aminek alapja az az elgondolás, hogy a nemzetközi rendnek szuverén és azonos jogokkal bíró partnerek megegyezésén kéne alapulnia, nem pedig a nagyhatalmak – az USA vezette triász – egyoldalú diktátumán, ahogyan az ordo-liberalizmusban megvalósul. Választ kell adnunk ugyanis a kérdésre: milyen cél szolgáltatásban állna egy multipoláris világ? Mert ez felfogható úgy is, ahogyan azt az ordo-liberalizmust elfogadó rendszerek közötti versengés működteti, vagy pedig ezzel ellentétben, olyan keret gyanánt is, amely mozgásszabadságot nyújt azoknak a népeknek, amelyek ki szeretnék lépni az ordo-liberalizmusból. Ilyenformán pontosabbá kell tenni a követett célok természetét a javasolt multipoláris rendszer keretei között. Mint a történelemben oly sokszor, egy nemzeti projektum lehet hibrid jellegű, azaz áthatják a benne érdekelt irányzatok közötti ellentmondások; közülük egyesek a kapitalista nemzetépítés hívei, míg mások másféle célt követnek, amelyek haladó szociális tartalmai meghaladják a kapitalista konstrukciót. Kína szuverén terve szép példát nyújt erre, míg India és Brazília félig szuverén tervei másféle példát mutatnak.

Az Európai Unió üzemzavara

Bár az európai terv széthullása (s különösen az euró alrendszeréé) évek óta zajlik, a Brexit e széthullás nyilvánvaló kifejeződése.

Az Európa-terv kezdettől, 1957-től fogva a tagországok – mindegyiknek Franciaország és Németország – kapitalista monopóliumainak eszköze volt, ami élvezte az Egyesült Államok támogatását, azért, hogy gátolja meg a szocialista, radikális vagy mérsékelt megcsúszásokat (dérapages). A Római Szerződés, amely márványba véste a magántulajdon szakrális jellegét, illegálissá nyilvánított bármiféle szocialista törekvést, amint azt anno Giscard d'Estaing kijelentette. E jellemvonást később tovább erősítette az európai építmény, amit a Maastrichti és a Lisszaboni Szerződés vasbeton-szilárdságúvá tett. A projektum elfogadtatása érdekében folytatott összehangolt propaganda szerint, ez a terv véglegesen fölszámolta az Unió tagállamainak nemzeti szuverenitását, amely (burzsoá/imperialista formájában) a XX. század két nagy háborújában elkövetett mészárlások hátterében állt. Emiatt e projektum – amely egy, a múlt háborúzó nemzeti szuverenitáseit fölváltó, demokratikus és pacifista európai szuverenitást csillogtatott meg a fiatal nemzedékek körében – kedvező visszhangra talált. A valóságban azonban az államok szuverenitását sohasem számolták föl, hanem csupán mozgósították az ordo-liberalizmus elfogadása érdekében, amely szükséges keretté vált ahhoz, hogy az immár finanszírozott monopóliumok számára szavatolja az európai társadalmak gazdasági, szociális és politikai irányításának kizárólagosságát, bármilyen fejlődés következzen is be a vélemények fejlődésében. Az európai terv a demokrácia teljes tagadásán alapul (amennyiben ezen alternatív társadalmi projektumok közötti szabad választást értünk), s ez jóval túlmutat a brüsszeli bürokráciával szemben hangoztatott „demokratikus deficiten”. A projektum számos bizonyítékát adta ennek, s de facto megsemmisítette a választások hitelességét, amelyek eredményei csupán abban a mértékben legitimek, amennyiben megfelelnek az ordo-liberalizmus követelményeinek. Az európai konstrukció ezen keretei között Németország meg tudta szilárdítani hegemoniáját. A német (burzsoá/kapitalista) szuverenitás a nem létező európai szuverenitás helyébe lépett. Az európai tagországok felszólították, hogy fogadják el e magasabb szintű szuverenitás követelményeit. Európa német Európává vált, különös tekintettel az euróövezetre, amelynek valutáját Berlin a német *konzernek* érdekeit szem előtt tartva kezeli. Az olyan befolyásos politikusok, mint Schauble pénzügyminiszter, folyamatosan a „német kilépéssel” (Gexit) zsarolják és fenyegetik az európai tagállamokat, amennyiben megkísérelnék megkérdőjelezni Berlin hegemoniáját. Mindenki óvakodik attól, hogy a nyilvánvaló tényekből levonja a következtetést: a német modell mérgezi Európát, beleértve

magát Németországot is. Az ordo-liberalizmus felel a földrész elhúzódo stagnálásáért, amely folyamatos megszorító politikákkal társul. Az ordo-liberalizmus tehát irracionális rendszer, amennyiben az EU-országok – köztük Németország – népei többségének érdekeit, vagy a gazdasági-társadalmi reprodukció hosszú távú ökológiai feltételeit tartjuk szem előtt. Egyébiránt az ordo-liberalizmus a tagországok közötti egyenlőtlenség szakadatlan súlyosbodását vonja maga után; belőle fakad Németország kereskedelmi többlete és a többiek egyidejű deficitje. Az ordo-liberalizmus azonban teljes mértékben racionális opciót jelent a pénzügyi monopóliumok szempontjából, amelyek számára szavatolja monopoljövedelmük állandó növekedését. De ez a rendszer nem életképes. Nem azért, mert áldozatainak növekvő ellenállásába ütközne (ezek mindmáig erőtlenek), hanem inherens ellentmondásai miatt: a monopóliumok nyereségének növekedése stagnálásra és helyzetük súlyosbodó rosszabbodására kárhoztatja a gyengébb tagállamokat (mint Görögország és más államok). A kormánykerék mögött álló kapitány az európai hajót jól látható zátonyok felé irányítja. Az utasok hiába esedeznek neki, hogy változtasson irányt. A kapitány, akit pretoriánus gárda (Brüsszel, EKB) véd, hajthatatlannak bizonyul. Ezért nincs más lehetőség, mint vízre bocsátani a mentőcsónakokat – ami persze veszélyes, de kevésbé, mint a biztosnak látszó hajótörés. Ez a kép segít megérteni a kétfajta opció természetét, amelyek között az európai rendszer bírálói nem tudnak választani. Egyesek szerint, a fedélzetten kell maradni, s új, a népi többség érdekeit szem előtt tartó irányba kell előre vinni az európai építményt. Álláspontjuk mellett az ez irányú küzdelmek sorozatos kudarcai ellenére is kitartanak. Mások a hajó elhagyására bíztatnak, amint azt az angolok választása tanúsítja. Elhagyni Európát, de mégis mi célból? A kártyákat az ordo-liberalizmus szolgálatában álló média összehangolt dezinformációs kampányai is keverik. Fenn tartják a bizonytalanságot a nemzeti szuverenitás lehetséges szerepével kapcsolatban, amelyet demagógnak, „populistának”, irreálisnak, sovénnek, történelmileg túlhaladottnak, gyűlöletesnek ábrázolnak. Miközben a biztonságról és a bevándorlásról szóló diskurzus sokkolja a közvéleményt, nem esik szó az ordo-liberalizmust terhelő felelősségről a dolgozók életkörülményeinek romlásáért. Sajnálatos módon, a baloldal jelentős része e manipulált játszma részesévé válik.

Ami engem illet, úgy vélem, nem várhatunk semmit az európai tervtől, amely belülről nem alakítható át. Dekonstruálnunk kell ahhoz, hogy azután – másfajta alapokon – újraépíthessük. Számos

olyan mozgalom, amely konfliktusban áll az ordo-liberalizmussal, mivel nem hajlandó efféle következtetésre jutni, elbizonytalanodik azzal kapcsolatban, hogy mi is valójában küzdelmük célja: kilépni vagy bennmaradni az Európai Unióban (vagy az eurozónában)? Ilyen feltételek között az egyikük vagy másikuk által hangoztatott érvek szélsőségesen különbözők, és sokszor a média által felkapott, jelentéktelen vagy nem egyszer álproblémákat feszegetnek (biztonság, bevándorlók), s ez elhibázott, nem az igazi kihívásokra reflektáló válaszokhoz vezet. A NATO-ból való kilépés például ritkán merül fel. Mégis, az Európával szembeni elutasítási hullám erősödése (aminek része a Brexit is) az EU megreformálhatóságával kapcsolatos illúziók szertefoszlását tükrözi.

A zavar mindazonáltal riasztó mértékű. Nagy-Britannia minden bizonnyal nem azért kíván élni szuverenitásával, hogy olyan útra lépjen, amely eltávolítaná az ordo-liberalizmustól. Ellenkezőleg: London szeretne még inkább nyitni az Egyesült Államok felé (Nagy-Britannia nem osztja az európaiak egy részének fenntartásait a transzatlanti szabadkereskedelemmel kapcsolatban), valamint a Commonwealth és a feltörekvő déli államok irányába, amelyeknek elsőbbséget biztosít Európával szemben. Nincs semmi egyéb szándék, a legkevesbé pedig bármiféle jobb szociális program igénye. Egyébként a briteknek a német hegemonia kevésbé fogadható el, mint amilyennek Franciaország vagy Olaszország számára tűnik.

Az európai fasiszták az EU-val és az euróval való szembenállásukat hirdetik. Tudni kell azonban, hogy szuverenitás-felfogásuk a kapitalista burzsoáziáé, projektumuk az ordo-liberalizmus rendszerén belüli nemzeti versenyképességre irányul, amit a bevándorlókkal szembeni ocsmány kampány kísér. A fasiszták sohasem védik a demokráciát, még annak választási formáját sem (legfeljebb opportunizmusból), s pláne nem valamely haladóbb demokráciát. Ha az uralkodó osztály kihívás elé kerül, nem habozik előnyben részesíteni a válságból való fasiszta kilábolást. Ennek Ukrajnában bizonyágát adta. Az Unió fasiszták általi elvetésének réme bénítólag hat az ordo-liberalizmussal szembeni küzdelmekre. A gyakran főlemlegetett érv: hogyan juthatnánk közös nevezőre a fasisztákkal Európával szemben? Az efféle véleményeket hangoztatók elfelejtik, hogy a fasiszták sikere mögött pont a radikális baloldal félénksége húzódik meg. Ha ez utóbbi bátran kiállt volna az egyértelműen népi és demokratikus tartalmú szuverenitás védelmében, elutasítva egyúttal a fasiszták demagóg és hazug szuverenitás-tervét, magához vonzotta volna azokat a hangokat, amelyek

ma a szélsőjobb mellett szólnak. Az EU lehetetlen megreformálásával kapcsolatos illúziók védelme nem teszi elkerülhetővé a széthullást. Az Európa-terv felbomlása ebben az esetben egy olyasfajta ismétlődéshez fog vezetni, amely sokban az 1930-as és 40-es évek Európájához hasonlít: egy olyan német Európához, amelyből Nagy-Britannia és Oroszország kimarad, Franciaország Vichy (ez van ma is) és (a most még nem látható) de Gaulle között ingadozik, Spanyolország és Olaszország pedig London vagy Berlin árnyékában navigál.

Nemzeti szuverenitás a népek szolgálatában

A nemzeti szuverenitás a társadalmi haladás és a demokrácia fejlődésének nélkülözhetetlen eszköze – Délen és Északon egyaránt. Ezt a haladást olyan logika vezérli, amely túlmutat a kapitalizmuson, s egy többközpontú világ megteremtését és a népek internacionalizmusának megszilárdítását tartja szem előtt.

A Dél országaiiban a szuverén nemzeti tervnek „két lábon kell járnia”:

- (i) El kell kötelezze magát egy önálló és integrált ipari rendszer létrehozása mellett, amelyben a különböző termelési ágak kölcsönösen egymás ellátóivá és felhasználóivá válnak. Az ordo-liberalizmus nem teszi lehetővé az ilyen építkezést. A „versenyképességet” az egyes önmagukban vett ipari létesítmények sajátjaként fogja fel. Ennek az elvnek az érvényesülése elsőbbséget biztosít a kivitelnek, s a déli országok iparát az imperialista centrumok monopóliumai által uralt alvállalkozói státuszra redukálja. Az előbbiek ezáltal kisajátítják a megtermelt érték nagy részét, s azt imperialista monopolnyereséggé változtatják. Ezzel szemben egy ipari rendszer felépítése állami tervezést követel, és a pénz, a fiskális rendszer, a külkereskedelem nemzeti kézben tartását föltételezi.
- (ii) El kell köteleződnie a paraszti mezőgazdaság megújításának olyan eredeti útja iránt, amely azon alapul, hogy a termőföld a nemzet közjava, amit akként kell kezelni, hogy minden parasztcsaládnak legyen hozzáférése a földhöz és a föld megműveléséhez szükséges eszközökhöz. Ennek kell alapul szolgálnia a tervek kidolgozásához, hogy biztosítani lehessen a termelés növelését családonként/hektáronként, illetve azon iparágak elsőbbségét, amelyek mindezt lehetővé teszik. E stratégia célja a nemzet élél-

miszer-szuverenitásának elérése, valamint a vidékről a városba irányuló népességmozgás közben tartása s a városi foglalkoztatás növekedési üteméhez igazítása.

Az előrelépések összehangolása ezen a két területen alkotja az állami politika fő tengelyét, amely szavatolja a széleskörű „munkás és paraszt” népi szövetség megszilárdítását. Ez kedvező feltételeket nyújt a részvételi demokrácia kibontakoztatásához.

Az Észak országában a népi szuverenitásnak ugyancsak szakítania kell az ordo-liberalizmussal. Ez merész politikai lépéseket követel meg, beleértve a monopóliumok nacionalizálását, és olyan módszerek bevezetését, amelyek lehetővé teszik igazgatásuk társadalmasítását. Magától értetődően, mindez föltételezi a pénzügyek, a hitel, az adórendszer, a külkereskedelem nemzeti kézbe vételét.

Az imperialista rendszer eszközök egész arzenálját veszi igénybe ahhoz, hogy érvényesítse uralmát a globalizált világrendszer perifériáinak nemzetei felett, és kizsákmányolja őket. Az iparosításban haladást elért déli államokban a globális rendszer kiszervezett elemei (segments délocalisés) – amelyeket a triász (az USA, Nyugat- és Közép-Európa, Japán) finanszírozott monopóliumai ellenőriznek, s amelyeket alvállalkozói szerepre kárhoztatnak – a fő eszközei annak, hogy az imperialista monopóliumok a helyi, függő gazdaságokban keletkezett érték mind nagyobb részét saját monopoljövödelmükké transzformálják. A Dél sok országában a kizsákmányolás – egyrészt – a természetes erőforrások (szénhidrogének, ásványok, termőföld, vízkészlet, napenergia) kifosztását jelenti, másrészt szoros pénzügyi kontroll formáját ölti, ami lehetővé teszi az adott ország nemzeti megtakarításainak megkaparintását. A külső adósságszolgálatnak biztosított, kényszerű prioritás az az eszköz, amelyen keresztül az ellenőrzés megvalósul. Ezen országok költségvetésének szerkezeti deficitje lehetővé teszi, hogy az imperialista monopóliumok növekvő pénzügyi feleslegeiket – amit a globalizált és finanszírozott imperialista rendszer válsága okoz – nagy haszonra kihelyezzék, s ezáltal a Dél államait könyörtelen feltételekkel eladósítsák. A pénzügyi kontroll az imperialista centrumokban is pusztító hatással jár. A nemzeti és nemzetközi pénztőke szüntelenül ösztönzi a GDP-hez viszonyított államadósság volumenének növelését, ami lehetőséget nyújt a többlet jövedelmező kihelyezésére. A magántőkés pénzpiacokon megkötött ügyletek nyomán keletkezett állami adósságszolgálat lehetővé teszi a dolgozói jövedelmek egy részének elvonását, növelve ezzel a monopóliumok nyereségét. Mindez a jövedelmek és a vagyonok megosztása

terén az egyenlőtlenségek növekedését vonja maga után. A hivatalos politikai diskurzus, amely azt állítja, hogy az eladósodás csökkentését célzó politikát folytat, teljes mértékben hazug: a valódi cél az adósság növelése, nem pedig mérséklése.

A neoliberális globalizáció kiterjedt háborút folytat a paraszti mezőgazdaság ellen Ázsiában, Afrikában és a Latin-Amerikában. A globalizáció e döntő jelentőségű összetevőjének elfogadása több száz millió ember mérhetetlen elszegényedéséhez, kirekesztéséhez és nyomorához vezet a három földrészen – ami véget vethet társadalmaink igyekezetének, hogy helyt álljanak a nemzetek világtársadalmában. A modern kapitalista mezőgazdaság, amit a gazdag családi gazdálkodás és/vagy az agráripari vállalkozások képviselnek, arra törekszik, hogy nagyszabású támadást intézzon a világ paraszti gazdálkodása ellen. Az Európában, Észak-Amerikában, Latin-Amerika déli részén és Ausztráliában működő kapitalista mezőgazdaság a tőke megtérülésén alapul, és csupán néhány tíz millió gazdálkodót foglalkoztat, miközben termelékenysége a legmagasabb szintű a világon. Ezzel szemben, a paraszti agrárrendszerek még mindig az emberiség felét képviselik, azaz három milliárd emberi lényt. Mi történne, ha a mezőgazdaságot és az élelmiszer-termelést ugyanúgy kezelnék, mint a kapitalista termelés minden más válfaját, azaz alávetnék a nyílt, szabályozott piaci konkurenciának? Vajon ezek az elvek elősegítenék-e a termelés növekedését? El lehet képzelni olyan ötven millió új gazdálkodó belépését, aki megtermeli, amit a mai három milliárd paraszt tud felkínálni a piacon, saját (alacsony szintű) önfenntartásán fölül. Egy ilyen alternatíva sikerének feltétele jelentős kiterjedésű megművelhető földterületek átadása az új gazdáknak (olyan földeké, amelyeket jelenleg paraszti társadalmak foglalnak el); hozzáférés a tőkepiacokhoz (hogy eszközöket vásárolhassanak), illetve a fogyasztók piacaihoz. Ezek a gazdák könnyűszerrel tudnának versenyezni a mai parasztok milliárdjaival. És mi történne az utóbbiakkal? Versenyképtelen termelők milliárdjai válnának feleslegessé történelmileg igen rövid idő, alig pár évtized leforgása alatt. A „versenyképes” alternatíva mellett felhozott fő érv az, hogy ilyen hasonló ment végbe Európában is a XIX. században, s olyan gazdag urbánus, ipari, majd posztindusztriális társadalmak kialakulásához vezetett, amelyek el tudták látni nemzeteiket élelemmel, sőt, agrártermék-feleslegükből kivitelre is jutott. Miért ne ismételhethénk meg ezt a modellt a mai harmadik világ országaiban? Ez az érvelés azonban nem vesz figyelembe két olyan tényezőt, amely manapság lényegében lehetetlenné teszi az

említett modell reprodukcióját a harmadik világban. Az első az, hogy az európai modell másfél évszázad alatt fejlődött ki, munkaintenzív ipari technológiák alapján. A mai technológiák sokkal kevésbé ilyenek. Következésképp, ha a harmadik világból érkező, új szereplők ipari exportjukkal versenyképesek akarnak lenni a világpiacon, el kell sajátítaniuk ezeket a technológiákat. A másik érv pedig az, hogy Európa, hosszú ideig tartó átalakulása folyamán, lakosságfeleslegét tömegesen kivándoroltathatta Amerikába.

Elképzelhető-e olyan alternatíva, amely valamennyi paraszt földhöz juttatásán alapul? Ez implicite abból a feltételezésből indulna ki, hogy a paraszti mezőgazdaságot fenn kell tartani, s annak folyamatosan változnia: állandó technológiai és társadalmi fejlődésen kell átmennie. Mindezt pedig olyan ütemben, amely – összhangban a rendszer fejlődésével – megfelel a nem agrárjellegű foglalkoztatás irányába való fokozatos átalakulásnak. Egy ilyen stratégiai cél olyan politikákat feltételez, amelyek védik a paraszti élelmiszer-termelést a modernizált nemzeti mezőgazdaság és a nemzetközi agrobiznisz egyenlőtlen versenyétől. Megkérdőjelezi az ipari és városi fejlesztési modelleket – amelyek kevésbé az exporton és az alacsony béreken kell alapuljanak (amiből alacsony élelmiszerárak következnek), s nagyobb figyelmet kell fordítaniuk a szociálisan kiegyensúlyozott, belső piac bővítésére. Ezen túlmenően, egy ilyen stratégiának elő kell segíteni mindama politikák integrációját, amelyek garantálják a nemzeti élelmiszer-szuverenitást, ami bármely ország számára elengedhetetlen feltétel ahhoz, hogy aktív tagja lehessen a nemzetközi közösségnek, s megerősítse autonóm mozgásterét és tárgyalóképességét.

(Fordította: Lugosi Győző)

Eredeti megjelenés: Brexit and the EU implosion: National sovereignty for what purpose? Pambazuka News. Voice from Freedom and Justice, 2016. június 29. <https://www.pambazuka.org/global-south/brexit-and-eu-implosion-national-sovereignty-what-purpose>